

Nr 29

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om underlättande för
make att antaga hustruns namn som ogift.*

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 612 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Alexanderson* samt nr 776 i andra kammaren av herr *Nihlfors* och fru *Nettelbrandt*.

I motionerna, vilka är likalydande, hemställes

I. att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring av namnlagen den 11 oktober 1963 att makar som önskar antaga hustruns namn som ogift ges större möjlighet härtill än vad namnlagen nu erbjuder,

II. att vederbörande utskott måtte utarbета nödvändig författningstext.

Gällande bestämmelser

I 6 § namnlagen den 11 oktober 1963 föreskrivs att hustru vid vigseln förvärvar mannens släktnamn om hon inte dessförinnan till pastor eller vigselförrättaren anmält att hon ämnar behålla det släktnamn hon hade som ogift. Anmälningen må i stället avse annat släktnamn som tillkom henne vid äktenskapets ingående, om namnmyndigheten efter ansökan funnit särskilda skäl föreligga att hon behåller detta namn. Om hustrun har behållit henne tidigare tillkommande släktnamn, må hon vidare under äktenskapet genom anmälan hos pastor antaga mannens släktnamn.

Någon motsvarande rättighet för mannen att efter anmälan kunna antaga hustruns släktnamn föreligger inte. Önskar mannen antaga hustruns släktnamn får frågan prövas enligt 12 § namnlagen. Denna paragraf anknyter till bestämmelserna i 8—10 §§, vari föreskrivs att namnbyte får ske endast om det namn som vederbörande bär ej är tillräckligt särskiljande eller eljest mindre tjänligt och vidare uppställs vissa krav i fråga om språklig form m. m. (8 och 9 §§). Nytt namn får inte godkännas om det lätt kan förväxlas med annan tillkommande släktnamn eller vissa andra kännetecken (§ 10). Enligt 12 § äger namnmyndigheten, om synnerliga skäl är därtill bifalla ansökan om släktnamn trots att hinder föreligger enligt 8—10 §§. Ansökan skall göras skriftligen hos namnmyndigheten, d. v. s. patent- och registreringsverket.

Slutligen må här nämnas att enligt 1 § namnlagen barn i äktenskap vid födelsen förvärvar faderns släktnamn men må genom anmälan hos pastor antaga det släktnamn modern hade som ogift, om rätten funnit namnbytet vara förenligt med barnets bästa. Har barnet fyllt arton år må det vidare, om särskilda skäl är därtill, efter ansökan hos namnmyndigheten erhålla släktnamn som nyss sagts.

Motionerna

I motionerna framhålls att fall inte sällan torde uppstå där en familj önskar antaga hustruns släktnamn i stället för mannens. I synnerhet sägs detta vara fallet, då mannen bär ett vanligt släktnamn, medan hustruns är mer särskiljande. Erfarenheterna visar enligt motionärerna att det är synnerligen besvärligt för makar att med stöd av 12 § namnlagen få antaga hustruns namn som släktnamn. Annat än i rena undantagsfall torde sådant namnbyte inte godkännas om hustruns släktnamn är så vanligt att det bärs av fler än hustrun och hennes släktingar.

Enligt motionärernas uppfattning borde man i högre grad kunna tillmötesgå önskemål från makars sida om antagande av hustruns flicknamn som makarnas gemensamma namn. Detta är önskvärt t. ex. om hustrun har ett mer särskiljande namn som hon behållit vid äktenskapets ingående och som dessutom bärs av makarnas barn. Även eljest torde det enligt motionärernas mening vara att föredra att makar som inte önskar bära mannens släktnamn, antar ett redan existerande namn framför ett nybildat.

Härefter anför motionärerna:

Genom ett system, där makarna utan alltför stora besvär kan förvärva hustruns namn som sitt gemensamma släktnamn, skulle större likställighet mellan man och kvinna uppnås i äktenskapet. Låt vara att denna större likställighet är av övervägande formell betydelse; icke desto mindre skulle en reform av detta slag understryka den likställighet som bör eftersträvas på olika områden inom äktenskapslagstiftningen.

Den önskvärda uppmjukningen kunde ernås genom ett tilläggsstadgande till 12 § att makar som önskar antaga hustruns släktnamn som ogift äger göra så om namnmyndigheten efter prövning finner att särskilda skäl föreligger. Härigenom bevaras den ur samhällelig synpunkt önskvärda prövningsrätten för namnmyndigheten, samtidigt som det understrykes att prövningen bör vara mindre restriktiv beträffande makar som önskar antaga hustruns namn än vad som eljest gäller.

Förarbetena till namnlagen

I propositionen med förslag till namnlag m. m. (prop. 1963: 37) anförde föredragande departementschefen, statsrådet Kling, i anslutning till 12 § i förslaget bl. a. följande.

Såsom (namnlags-)kommittén påvisat kan det i särskilda fall föreligga

starka skäl att tillåta namnbyte även om de sålunda (i 8—11 §§) stadgade villkoren ej är uppfyllda. I undantagsfall kan det vara befogat exempelvis att en man förvärvar sin hustrus namn, att en person som under lång tid faktiskt burit ett visst namn får formell rätt att bära namnet eller att en person förvärvar ett namn som tidigare burits i hans släkt. Ett annat exempel är att en person har begått brottslig gärning, som fått stor publicitet, och behöver ändra namn för att efter utståndet straff kunna återgå till ett normalt liv i samhället. I likhet med kommittén vill jag förorda, att en regel upptages, som ger möjlighet till namnförvärv i sådana och liknande situationer då synnerliga skäl kan åberopas. Undantagsvis kan det också vara rimligt att tillåta utlänning, t. ex. politisk flykting, rätt till namnbyte även om han ej vistats här så länge, att bosättningsstillsånd kunnat beviljas honom. Det bör sålunda medges, att ansökan om namnförvärv upptages även i andra fall än som avses i 8 och 11 §§, och ej heller bestämmelserna i 9 och 10 §§ om namnets språkliga utformning m. m. och om förväxlingsrisk bör vara absolut bindande. Om undantagsregeln, såsom jag förutsätter, tillämpas mycket restriktivt, behöver man ej befara att den får menlig inverkan på namnskicket eller på namnskyddet.

I anledning av propositionen väcktes motioner (I: 587 och II: 721), vari hemställdes om sådan ändring av 6 § i förslaget att mannen berättigades förvärva hustruns släktnamn som ogift, om makarna var ense om att bära detta namn och anmälan skedde före vigseln till namnmyndigheten.

Första lagutskottet anförde i utlåtande (1963: 31) rörande 6 § bl. a. följande.

Till stöd för förslaget, att det bör underlättas för makar att antaga hustruns släktnamn såsom makarnas gemensamma, har i motionerna åberopats önskemålet om namngemenskap inom familjen samt den begränsade tillgången på nya släktnamn. De sålunda anförda skälen måste anses beaktansvärda. Härtill kommer att det från principiell synpunkt är starkt tilltalande att söka uppnå likställighet mellan makar även i namnrättsligt hänseende. Utskottet vill därför instämma i det syfte som uppstår förvarande motionsyrkande. Med anledning härav har utskottet grundligt övervägt olika möjligheter att genom ändring i de genom propositionen föreslagna reglerna förverkliga nämnda syfte. Härvid har betydande svårigheter av framför allt systematisk och lagteknisk natur yppat sig. Det synes därför lämpligt att förutsättningarna för den önskade ändringen klarlägges genom särskild utredning.

Under hänvisning till det anförda tillstyrkte utskottet — med avstyrkande av motionerna i motsvarande mån — propositionen i denna del samt förordade en utredning av förutsättningarna för sådan ändring i namnlagen att makar genom anmälningsförfarande kunde såsom gemensamt släktnamn antaga hustruns namn som ogift.

I en till utlåtandet fogad reservation i denna del anfördes bl. a. följande.

Enligt förslaget föreligger möjlighet för mannen att efter ansökan hos namnmyndigheten jämlikt 12 § förvärva hustruns släktnamn. Ansökningsförfarandet medför att namnbyten av denna art kan förekomma endast

om beaktansvärda skäl talar därför. Härigenom erhålles en värdefull garanti för att de allmänna och enskilda intressen som är förknippade med namnstabiliteten och namnskyddet ej utan tillräcklig anledning får stå tillbaka. Inom ramen för den angivna ordningen torde finnas utrymme för att i erforderlig mån tillgodose de synpunkter på namngemenskapen inom familjen och på hushållningen med nya släktnamn, som motionärerna anført.

För ett system som medger mannen att anmälningssvis få förvärva hustruns namn kan givetvis anföras, att det skulle medföra större likställighet mellan mannen och hustrun i namnrättsligt hänseende. Det ligger emellertid i sakens natur att av praktiska skäl dylika mera formella likställighetssynpunkter får tillmätas begränsad vikt inom ett namnskick som på traditionell grund låter mannens namn normalt bestämma familjens.

Utskottet har vid övervägande av nu berörda spörsmål stannat för den uppfattningen att tillräckliga skäl ej föreligger för att införa en möjlighet för mannen att utan prövning från namnmyndighetens sida förvärva hustruns släktnamn.

Reservanternas hemställan, som i enlighet med det anförda innebar bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del, bifölls av riksdagen.

I anslutning till 12 § i förslaget anförde utskottet bl. a. att det delade departementschefens uppfattning att undantagsregeln borde tillämpas mycket restriktivt men förutsatte att den rekommenderade restriktiviteten inte fick innebära att namnmyndigheten i tillämpningen intog en allmänt negativ hållning till namnbyten med stöd av undantagsregeln utan endast att kraven på motivering för sådana namnbyten skulle ställas relativt högt. Vad angår det fall att makar gemensamt önskar bära hustruns namn framhöll utskottet, att det syntes uppenbart att den på familjesamhörigheten grundade anknytning till hustrunamnet, som mannen kunde åberopa, måste tillerkännas den största betydelse. Om i övrigt beaktansvärda skäl för mannens namnbyte kunde anföras och namnbytet ej kunde antas lända till märkbart förfång för annan, torde det enligt utskottet kunna förutsättas att ansökan enligt 12 § skulle komma att bifallas.

I denna del följde riksdagen utskottet.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från patent- och registreringsverket, som bl. a. anför följande.

Efter namnlagens ikraftträdande har namnmyndigheten med beaktande av de synpunkter som anförts av första lagutskottet i något större omfattning än tidigare godkänt hustruns namn som ogift för makar. Enligt förut gällande praxis godkändes hustruns namn som gemensamt släktnamn endast om hustrun själv förvärvat namnet eller hennes föräldrar förvärvat det och hon var enda barnet. Det förutsattes vidare att mannen bar ett sonnamn och att skälig orsak till namnbytet förelåg. Numera beviljas hustrus namn för makar om det är ett nybildat namn, som godkänts för hustrun eller släktingar till henne, och samtliga bärare av namnet lämnat sitt med-

givande. Undantagsvis kan annat namn godkännas, nämligen om hustruns namn som ogift visserligen ej är nybildat men det kunnat utredas att namnet bärs endast av en klart begränsad krets av släktingar till hustrun och dessa medger att mannen får anta det. Endast i nu angivna situationer kan den av lagutskottet angivna förutsättningen att namnbytet ej är »till märkbart förfång för annan» enligt verkets mening normalt sägas föreligga. Även i vissa andra situationer kan namnmyndigheten dock tänkas finna synnerliga skäl föreligga för mannen att anta hustruns flicknamn.

Tre avgöranden av patentverkets besvärsavdelning må anföras för att belysa patentverkets praxis. I två beslut har besvärsavdelningen lämnat utan bifall besvär som avsåg tillstånd att förvärva hustrus namn som ogift. I det ena anförde besvärsavdelningen att namnet icke var ett nybildat namn, att det bars även av andra än hustruns föräldrar och att man inte på grund av namnets förmenta ringa frekvens kunde jämställa det med ett nybildat namn. I det andra var avslagsgrunden att namnet bars även av andra än släktingar till hustrun och att dessa ej medgivit att sökanden fick anta namnet.

Däremot har besvärsavdelningen i det tredje ärendet ändrat namnbyråns beslut och medgivit en äkta man, som bar ett vanligt son-namn, att anta hustruns namn som ogift. Detta namn, som ej var nybildat och ej rikslistenamn, hade behållits av hustrun i äktenskapet och sedermera tillagts makarnas gemensamma barn. Eftersom övriga medlemmar i mannens familj redan bar namnet, ansåg besvärsavdelningen att det ej kunde vara till märkbart förfång för annan om även mannen antog det. Med beaktande därutöver av mannens personliga förhållanden — läkarintyg rörande psykiska besvär förebringades — fann besvärsavdelningen att i ärendet förelåg sådana synnerliga skäl som jämlikt 12 § fordras för bifall.

Såsom namnmyndigheten tillämpar namnlagen finns således visst utrymme för makar att övergå till mer särskiljande hustrunamn, om skälen anses tillräckligt starka och annans namnrätt icke lider intrång eller mannens skäl är så starka att intrånget får tålas. Det må påpekas att ansökningar som behandlas enligt 12 § namnlagen kungörs för invändning i Post- och inrikes tidningar och i den av patentverkets namnbyrå utgivna publikationen Tidning för kungörelser om släktnamn.

Endast ett fåtal ärenden om makes förvärv av hustrus namn som ogift har förekommit. Patentverket har svårt att bedöma om ett mera utbrett intresse för sådana namnförvärv finns än det som avspeglas i antalet ansökningar hos namnmyndigheten.

De nu framförda önskemålen framkom redan 1963 och riksdagen prövade då om man skulle kunna tillgodose dem genom ändring av 6 § namnlagen. Första lagutskottet tog i detta syfte kontakt med lagrådet, men lagrådet ansåg att en ändring av 6 § var av så svår teknisk-juridisk beskaffenhet att den ej kunde ske utan föregående utredning. Utskottet begärde också en sådan utredning men denna begäran avsågs av riksdagen.

De lagtekniska svårigheter som möter hänger uppenbarligen samman med att förslaget om valfrihet mellan mannens och hustruns släktnamn innebär en genomgripande ändring i den bestående namnordningen. Patentverket anser att det är uteslutet att genomföra en sådan ändring utan en särskild utredning.

Under de drygt tre år som förflutit sedan namnlagen trädde i kraft har patentverket fått vissa erfarenheter av lagens verkningar som tyder på att

så småningom en allmän översyn av lagen kan behöva ske. Ytterligare erfarenhet bör dock samlas innan en översyn av lagen äger rum. Verket avser att vid lämpligt tillfälle ta initiativ till en sådan översyn. Ämbetsverket anser med hänsyn härtill att det knappast är lämpligt att nu besluta om utredning av den speciella fråga som motionerna gäller, särskilt som riksdagen så sent som år 1963 med stor majoritet avvisade förslag om en sådan utredning.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs om sådan ändring av namnlagen att makar ges större möjlighet att anta hustruns namn som ogift. Ändringen kan enligt motionärerna göras i form av ett tilläggsstadgande till 12 § av innehåll att för makar som önskar anta hustruns släktnamn som ogift skall erfordras inte såsom nu synnerliga, utan särskilda skäl.

Som närmare framgår av den ovan lämnade redogörelsen behandlades det av motionärerna väckta spörsmålet ingående vid namnlagens tillkomst. Utskottet vill här endast erinra om att utskottet förklarade sig dela departementschefens uppfattning att undantagsregeln i 12 § borde tillämpas mycket restriktivt men förutsatte att restriktiviteten inte fick innebära att namnmyndigheten i tillämpningen intog en allmänt negativ hållning till namnbyten med stöd av undantagsregeln utan endast att kraven på motivering för sådana namnbyten skulle ställas relativt högt. Vad angår det fall att makar gemensamt önskade bära hustruns namn framhöll utskottet, att det syntes uppenbart att den på familjesamhörigheten grundade anknytning till hustrunamnet, som mannen kunde åberopa, måste tillerkännas den största betydelse. Om i övrigt beaktansvärda skäl för mannens namnbyte kunde anföras och bytet ej kunde antas lända till märkbart förfång för annan, torde det enligt utskottet kunna förutsättas att ansökan enligt 12 § skulle komma att bifallas. Utskottets utlåtande i denna del godkändes av riksdagen.

Patent- och registreringsverket har i remissyttrande över motionerna uttalat att namnmyndigheten, med beaktande av de synpunkter som anförts av utskottet, i något större omfattning än tidigare godkänt hustruns namn som ogift för makar. Såsom namnmyndigheten tillämpar namnlagen finns enligt yttrandet visst utrymme för makar att övergå till mer särskiljande hustrunamn, om skälen anses tillräckligt starka och annans namnrätt inte lider intrång eller mannens skäl är så starka att intrånget får tålas. I yttrandet framhålls också att verket under de tre år som förflutit sedan namnlagen trädde i kraft vunnit vissa erfarenheter av lagens verkningar, som tyder på att en allmän översyn av lagen så småningom kan behövas. Vid lämpligt tillfälle, sedan ytterligare erfarenheter samlats, avser verket att ta initiativ härtill.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden och till den korta tid som för-

flutit sedan förevarande spörsmål prövades av riksdagen anser sig utskottet icke böra tillstyrka bifall till motionerna.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motioner, I: 612 och II: 776, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 april 1967

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Erik Svedberg, Arvidson, Ernulf, Svanström*, Helge Karlsson*, fru Lilly Ohlsson* och herr Lidgard*;

från andra kammaren: fru Johansson*, herr Ekström i Björkvik, fru Löfqvist, herr Svensson i Vä, fröken Bergegren*, herr Keijer och fru Heurlin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.